

Büyük Strateji Çalışmaları için Bir Kılavuz: Siyasî ve Askerî Perspektif

A Guide to Grand Strategy Studies: Political and Military Perspective

Baybars ÖĞÜN*

Öz

Bu çalışma, büyük strateji kavramının belirsizliğinin sebeplerini araştırır. Çalışmanın temel çıkış noktası ise literatürde, büyük stratejinin ilişkili olduğu diğer kavramlara karşı tek bir konseptte konumlandırılmamasıdır. Büyük stratejiye dair kavramsal belirsizliği ortaya koyabilmek için literatürdeki strateji-politika ilişkisinden yola çıkılarak yapılan bazı büyük strateji tanımları ile çeşitli kavramsal düzeyler karşılaştırılmaktadır. Bu çalışmanın başlıca argümanları şunlardır: Gözlemlenen kavramsal belirsizliğin temel sebeplerinden biri, bir tür strateji olan büyük stratejinin aynı zamanda bir tür politika olarak kabul edilmesidir. Ayrıca büyük stratejinin, askerî ve siyasî düzeylerdeki hiyerarşik konumunun netleştirilememiş olmasıdır. Bu çalışma, büyük strateji kavramı hakkındaki yaklaşımları ortaya koyarak, literatürün taranması adına daha sonraki çalışmalar için bir kılavuz sunmayı amaçlamaktadır. Buna göre büyük stratejiye dair tanımlamalar iki kavramsal düzeyde incelenmektedir. Birinci kavramsal düzey, askerî perspektifte 'taktikler, operasyonlar ve stratejiler' olarak sunulurken, ikinci düzey ise siyasî perspektifte 'dış politika ve ulusal güvenlik' olarak ortaya konulmaktadır. Bu çalışma, büyük stratejinin tespit edildiği karar verme süreçleri ve karar vericileri etkileyen faktörlerle ilgilenmemektedir. Bu bağlamda büyük strateji, hipotetik olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Strateji, Politika, Büyük Strateji, Dış Politika, Ulusal Güvenlik.

Abstract

This study explores the reasons for the uncertainty of the grand strategy concept.

* Arş. Gör. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kırşehir, Türkiye, ORCID: 0000-0002-3656-0611, e-posta: baybars.ogun@ahievran.edu.tr

Geliş Tarihi / Submitted: 04.07.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 10.11.2022

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

The main starting point of the study is that grand strategy cannot be positioned in a single concept against other related concepts in the literature. To reveal the conceptual uncertainty about grand strategy, some grand strategy definitions based on the strategy-policy relationship in the literature and various conceptual levels are compared. The main arguments of this study are as follows: One of the main reasons for the observed conceptual uncertainty is that grand strategy, which is a kind of strategy, is also accepted as a kind of policy. Moreover, the hierarchical position of grand strategy at the military and political levels has not been clarified. This study presents the definitions of the grand strategy concept and provides a guide for further studies in the literature review. In this respect, the study examines the definitions of the grand strategy concept at two conceptual levels: The first level is presented as “tactics, operations, and strategies” from the military perspective, while the second level is presented as “foreign policy and national security” from the political perspective. This study does not deal with the decision-making processes in which grand strategy is determined or with the factors that affect decision-makers. Within this context, grand strategy is considered hypothetically.

Keywords: *Strategy, Policy, Grand Strategy, Foreign Policy, National Security.*

Giriş

Büyük strateji, askerî strateji gibi yeni bir terimdir; ancak kavram olarak eskidir.¹ Büyük strateji, ilginç bir kavramdır. Uluslararası İlişkiler² literatüründe büyük stratejinin tanımlanması ve diğer kavramlarla ilişkisinin kurulmasında ciddi bir belirsizlik gözlemlenmektedir. Üİ'nin en tanınmış akademisyenleri de dahil olmak üzere, konuyla ilgilenen pek çok yazarın birbirleriyle çelişen yaklaşımları bulunmaktadır. Sosyal bilimlerde bir kavram hakkında yorumların çeşitlenmesi onun hermenötik karakterinden kaynaklansa da büyük stratejiye yönelik mevcut boşluk, felsefî bir ilgi uyandırmaktadır. Farklı yaklaşımlar, kavramlar veya söylemler, büyük strateji olarak nitelendirilebilmektedir.

¹ Mesut Uyar'ın askerî stratejiye dair terim-kavram ayrımı, bu çalışmada büyük strateji için de uygun görülmektedir. Bkz. Mesut Uyar, “Askerî Strateji: Tarihi bir Perspektif”, Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydın, (ed.), Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 151. Ali Karaosmanoğlu, “bu terimin 18. yüzyıldan önce mevcut olmaması, onun daha uzak geçmişi kapsayacak şekilde kullanılmadığı veya kullanılmayacağı anlamına gelmez” diye yazar. Bkz. Ali L. Karaosmanoğlu, “‘Büyük Strateji’nin Anlamı ve İşleyişi”, Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydın, (ed.), Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 7.

² Çalışma boyunca Uluslararası İlişkiler disiplini, Üİ şeklinde kısaltılarak ifade edilecektir.

Bir liderin sözleri, beyanları,³ bir hükümetin veya siyasî partinin programı,⁴ askerî kurumların siyasî otoriteye tavsiye belgeleri,⁵ dış politika pratikleri ve davranış eğilimleri,⁶ ulusal güvenlik strateji belgeleri⁷ veya ulusal çıkarları temsil ettiği ve dış politikayı yönlendirdiği ileri sürülen temel ilkeleri ve kalıplaşmış düşünme biçimleri,⁸ birer büyük strateji olarak ele alınabilmektedir. Ayrıca bir tür stratejinin mi yoksa politikanın mı tartışıldığı net değildir. Büyük stratejiyi bazı yazarlar strateji, bazıları ise politika⁹ olarak değerlendirirler. Bu durumda literatürde ciddi bir sorun karşımıza çıkmaktadır: ‘Kavramsal belirsizlik’. Sosyal bilimlerin en sık yaşadığı sorunlardan biri, bu tür belirsizliklerin kanıksanmasıdır.

Literatürde büyük stratejinin tanımlanmasında başlayan belirsizlik, kavramsal düzeylerdeki uzlaşmazlıklara kadar uzanmaktadır. Paul Miller, ABD’nin beş ayaklı büyük stratejisi olduğunu belirtirken, Soğuk Savaş sonrasında liberalizmin yüceltiği demokratik barışın küresel düzeyde inşasını, bir tür büyük strateji olarak ortaya koyar. Amerikan büyük stratejisinin diğer ayakları; anavatanın dışarıdan bir işgale karşı korunması, büyük güçler arasındaki denge politikasının sürekliliği, sistemdeki haydut devletlerin cezalandırılması ile güçlü ittifaklara ve yönetim ilişkilerine

³ Bu yaklaşım için bkz. Murat Ülgül, “Mixing Grand Strategies: Trump and International Security”, *The International Spectator*, 55:3, 2020, s. 98-114.

⁴ Bu yaklaşım için bkz. “Israel’s Government Lacks a ‘Grand Strategy’-Ppinion”, *The Jerusalem Post*, 29.11.2021, <https://www.jpost.com/opinion/israels-government-lacks-a-grand-strategy-opinion-687347>., erişim 20.06.2022.

⁵ Türkiye’de Milli Güvenlik Kurulu’nun hükümete tavsiye niteliğindeki kararları bu yaklaşıma örnek olarak verilebilir. Bkz. Gencer Özcan, “Türkiye’de Milli Güvenlik Kavramının Gelişimi ve Ulusal Strateji Arayışları”, Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydın, (ed.), *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 123-149.

⁶ Bu yaklaşım, ana akım UI yazınında bulunabilmektedir. Bkz. John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* W.W. Norton & Company, New York, 2001.

⁷ Bu yaklaşım için bkz. John Lewis Gaddis, “A Grand Strategy of Transformation”, *Foreign Policy*, 133, 2002, s. 50-57.

⁸ Bu yaklaşıma en iyi örneklerden biri, literatürde Atatürk dönemi Türk dış politikasını yönlendirdiği kabul edilen “Yurtta sulh cihanda sulh” ilkesidir. Bkz. Mustafa Aydın, “Grand Strategizing in and for Turkish Foreign Policy: Lessons Learned from History, Geography and Practice”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 25:2, 2020, s. 209.

⁹ Çalışma boyunca politika ile siyaset sözcükleri birbirleriyle geçişli olarak kullanılacaktır.

yatırım yapılması olarak varsayılmaktadır.¹⁰ Bu yaklaşımda büyük strateji, ‘genel dış politik hedeflere’ karşılık gelmektedir. Bu hedeflerin bazıları sistemdeki tüm devletler açısından bir tür büyük strateji olarak değerlendirilmeye uygundur: Anavatanın savunulması gibi. Avery Goldstein, Çin’in 21. yüzyıldaki büyük stratejisine odaklandığı çalışmasında, Pekin yönetiminin Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemin tek kutuplu yapısının kısıtlamaları altında, ABD’nin küresel hegemonyasına karşı, Çin’in yetenekleriyle çıkarlarını birlikte değerlendirme amacını bir tür büyük strateji olarak ele alır.¹¹ Buna göre büyük strateji, bir büyük devletin (*great power*) küresel hegemonya mücadelesinde sahip olduğu araçlarla amaçlarını uyumlu hale getirmesi olarak anlaşılır. ‘Araçlarla amaçların uyumu’ vurgusuna, literatürde sıklıkla rastlanmaktadır. Nina Silove, büyük stratejinin tanımı hakkında tek bir konsept olmadığını ileri sürer. Büyük stratejinin planlar, ilkeler ve davranışlar olarak üç farklı tanımı yapılabilir.¹² Buna göre devletlerin yazılı ulusal strateji planları, bir devletin dış politika felsefesini yansıttığı düşünülen genel prensipleri veya devletlerin sistemdeki davranış pratikleri büyük strateji olarak ele alınabilir. Bu durumda büyük stratejinin tanımı, aktöre göre değişmektedir. Bir devletin planları, diğerinin ise davranışları büyük strateji olarak varsayılabilir. Bu örnekler çoğaltılabilir. Kısaca, büyük stratejinin işlemselleştirilemediği (*operationalization*) gözlemlenmektedir.¹³ Bu kavramla asker ile sivil uzman

¹⁰ Paul D. Miller, “Five Pillars of American Grand Strategy”, *Survival*, 54:5, 2012, s. 7-44.

¹¹ Avery Goldstein, *Rising to the Challenge: China’s Grand Strategy and International Security*, Stanford University Press, Stanford, 2005, s. 12.

¹² Nina Silove, “Beyond the Buzzword: The Three Meanings of ‘Grand Strategy’”, *Security Studies*, 27:1, 2018, s. 27-57.

¹³ İşlemselleştirme, bir kavramın gözlemlenebilir ve ölçümlenebilir standartlara sahip olması için metafizik spekülasyonlara karşı korunmasıdır. Dolayısıyla bir kavramın tanımlanması ve bilimsel olarak standartlaştırılmasıdır. Bkz. Martin Packer, *The Science of Qualitative Research*, Cambridge University Press, New York, 2011, s. 24-26. Kavramların işlemselleştirilmesi, özellikle doğa bilimlerinde olağan bir yöntem iken sosyal bilimlerde ise oldukça sorunludur. Buna rağmen bu çalışma, Üİ’deki kavramların işlemselleştirilmesi gerekliliğine vurgu yapar. Teoman Duralı, kavramlaştırmanın önemini şu şekilde ifade etmiştir: “Düşünce kavramlı bir yapıdır. Önergeler, kavramlar arasında kurulan bağlarla ortaya çıkarlar. Kavram, tarife dayanır. Su nedir? Proton nedir? Sorulara cevap verirken nesnelere tarif ediyor, onlara sınır çiziyoruz. Bunlar tarif edilen şeylerdir. Kavramlar arasında belli bir sınır vardır ve bunları ayırt ettiğimizde açıklık kazanırlar. Descartes, kavramlarda açıklık ile seçiklik şarttır, diyor. Kavramlar açık seçik değilse, bunlarla ifade ettiklerimiz belli bir konuya, nesneye yahut yöne gitmezler. Açık seçiklikten yoksun

ve akademisyenler, farklı perspektiflerden ilgilenmekle birlikte, bu iki ekolün (asker ve sivil) kendi içlerinde de uzlaşmaları sorgulanmaktadır.

Literatürde strateji düzeyleri hakkında da bazı çalışmalar yapılmıştır. Böylece stratejinin siyasetle ilişkisine ve büyük stratejinin kavramsal konumuna dair çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Edward Luttwak, stratejinin beş düzeyi olduğunu öne sürer. Bunlar; teknik, taktik, operasyonel, harekât alanı strateji (*theater strategy*) ve büyük strateji düzeyleridir. Bu düzeyler, kendi kavramsal gerçeklikleri olmasına rağmen birbirlerinden de tamamen bağımsız değildirler. Tüm düzeyler birbirleriyle etkileşim halindedir.¹⁴ Luttwak'ın askerî düzeylere göre bir ayrıma gittiği görülür. Buna göre büyük strateji, askerî konseptte ele alınır. Tanju Akad, askerî strateji ile büyük stratejiyi birbirinden ayırırken büyük strateji terimi yerine “genel strateji” ile “siyasî stratejiyi” kullanmaktadır.¹⁵ Akad, stratejiyi üç düzeyde ele alırken birinci düzey genel strateji, ikinci düzey askerî strateji, üçüncü düzey ise operasyonel stratejidir. Akad, taktikleri bu üç düzeyin altında ele alarak, askerî birliklerin nasıl savaşıyorlarıyla ilgili olduğunu belirtir.¹⁶ Akad'ın yaklaşımında büyük strateji, esasında politikaya dönüşürken, bu genel politikanın askerî düzleme etkisi önemsenir. Colin Gray, büyük stratejinin strateji ve siyasete göre konumunu şu şekilde tanımlar: “Strateji, politika ile askerî güç arasındaki köprü işlevini yerine getirirken, büyük strateji, politika için tüm potansiyel kullanım araçlarının dikkate alınmasını sağlamalıdır.”¹⁷ Buna göre kavramsal hiyerarşinin en üstünde politika kurumu yer alırken, büyük strateji ise politikanın askerî strateji ile ilişkisini kuran bir kavrama dönüşür. William Martel'in kavramsal hiyerarşisinde ise en aşağıdan yukarıya çıkıldıkça taktikler, operasyonlar, strateji ve büyük stratejiye rastlanmaktadır.¹⁸

kavramlar kalıcı değildir; uçucudurlar.” Bkz. Ş. Teoman Duralı, “Felsefe-Bilim”, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 32, 2016, s. 26.

¹⁴ Edward N. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace*, The Belknap Press of Harvard University Press, London, 2001, s. 87.

¹⁵ M. Tanju Akad, *Askerî Tarihte Stratejik Düşünce*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 2021, s. 10.

¹⁶ Age, s. 10-11.

¹⁷ Colin S. Gray, *Strategy and History: Essays on Theory and Practice*, Routledge, New York, 2006, s. 43.

¹⁸ William C. Martel, *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*, Cambridge University Press, New York, 2015, s. 30.

Martel'in hiyerarşisinde de büyük strateji, askerî bir üst strateji gibi kabul edilmektedir.

Büyük stratejinin bu çalışmada ele alınan iki düzeydeki karşılaştırıldığı kavramlardan çok belirgin bir farkı bulunmaktadır: Büyük strateji, bir 'varsayımdır'. Büyük stratejinin bir olgu olarak varlığı tartışmalıdır. Bir devletin büyük stratejisi olduğu ileri sürülmekteyse, doğrudan elde edilen orijinal kaynaklardan ve gözlemlerden ziyade çeşitli tezahürlerden yola çıkılarak ulaşılan bir tür varsayımdan bahsedilebilir. Bundan dolayı, büyük stratejinin varlık sorunsalı her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmanın bizatihi konusu, bir mefhumdur. Dolayısıyla büyük strateji, bir ekonomik piyasa veya uluslararası politik sistemin yapısı gibi doğrudan gözlemlenemez niteliktedir.¹⁹

Büyük strateji, tarihsel olarak askerî stratejilerin politik amaçlarla ilişkisinin daha fazla kurulduğu dönemlerde ortaya çıkmıştır. Askerî strateji ile stratejiyi geçişli olarak kullanan yazarların yaklaşımları, büyük stratejiyi askerî perspektiften ele almaya meyillidir. Üİ akademisyenleri, kavramlaştırma aşamasında büyük stratejiyi, dış politika ve ulusal güvenlik ile harmanlamışlardır. Böylece bu çalışmada iddia edildiği üzere, büyük strateji literatürde bilinçli veya bilinçsizce başlıca iki kavramsal düzeyde ele alınmakta ve bu düzeylerin birbirleriyle kesiştikleri gözlemlenmektedir. 'Birinci kavramsal düzey', askerî mantığı yansıtan taktikler, operasyonlar ve stratejilerdir. 'İkinci kavramsal düzey' ise dış politika ve ulusal güvenlikten oluşmaktadır. Bu çalışmada büyük stratejiye yönelik gözlemlenen kavramsal belirsizlik, literatürdeki çeşitli tanımlar ve düzeylere göre tartışılacaktır.

1. Birinci Kavramsal Düzeyde Büyük Strateji: Askerî Perspektif

Büyük strateji, genel askerî tarihçilerin ve stratejik düşünce tarihçilerinin sıklıkla kullandıkları ve ilgi duydukları bir terimdir.²⁰

¹⁹ Kenneth Waltz, 1979 yılında yayımladığı ve Realist okulda teorik kırılma yaratan *Theory of International Politics*'te mikro iktisat teorisinin piyasa kavramını uluslararası politik sistemin yapısına uyarlamıştır. Buna göre nasıl ki piyasa, kendisini meydana getiren firmalardan bağımsız bir değişken ise uluslararası politik sistemin yapısı da kendisini meydana getiren devletlerden bağımsız bir değişkendir. Hem piyasa hem de sistemin yapısı, doğrudan gözlemlenemez nitelikteki kavramlardır. Bkz. Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, Reading, 1979.

²⁰ Genel askerî tarih ile stratejik düşünce tarihi, pek çok noktada kesişmeler de aynı

Büyük strateji, stratejiden türediği için doğal olarak konu hakkındaki öncü yaklaşımlar bu alanlardan gelmiştir.²¹ Dolayısıyla strateji çalışmaları, üniversitelerin dışında ortaya çıkıp gelişmiştir. Bu çalışma alanı, uzun yıllar boyunca askerlerin ve askerî kurumların tekelinde kalmıştır. Soğuk Savaş yıllarından itibaren sivil akademisyenlerin konuya profesyonel olarak dahil olmalarıyla, stratejiye dair yaklaşımlar çeşitlenmeye başlamıştır.²² Hemen belirtmek gerekir ki, büyük stratejiyi geliştiren temel aktör olarak ‘devlet’ kabul edilmektedir. Hem askerî tarih hem de Uİ literatüründe, strateji tasarlayanların devlet adamları ile generaller oldukları açıktır.²³

Stratejinin büyük sıfatıyla nitelendirilmesi, olağan stratejilerin dışında bir başka türü vurgulamak içindir. Demek ki olağan stratejiler yanında, onlardan ‘daha büyük’, ‘olağanüstü bir strateji’ de bulunmaktadır. Büyük sözcüğü, bir üstünlük ve ayrıcalık ima eder. Strateji, öncelikle askerî düşünceyle ilişkilidir. Savaşların kazanılmasıyla, yöntemleriyle ve içerikleriyle alakalıdır. Tarihin en eski metinlerinde stratejiye rastlanır. Strateji sözcüğünün kökeni Antik Yunan’a dayandırılmaktadır. M.Ö. 470’te Perslerin Yunan polislerine düzenlediği taarruzlara karşı geliştirilen savaş yöntemleri ve bunların kullanımı, stratejinin çıkış noktası olarak kabul görür. *Strategos*, generallik ve savaş sanatı demektir. Strateji hakkındaki ilk yazılı eser, M.S. 6. yüzyılın sonlarında Doğu Roma İmparatoru Mavrikios’un

araştırma alanı değillerdir. Bkz. Akad, *Askerî Tarihte Stratejik Düşünce*, s. 4.

²¹ Bu çalışmada strateji düşüncesinin tarihsel gelişimi, ayrıntılı olarak incelenmemektedir. Bu konunun askerî perspektiften değerlendirildiği bir çalışma için bkz. Thomas R. Phillips, *Roots of Strategy: The 5 Greatest Military Classics of All Time*, Stackpole Books, Pennsylvania, 1985. Osmanlı geleneğinde askerî stratejinin karşılığı olarak “sevk-ul ceys” teriminin kullanıldığı bilinmektedir. Bu terimin anlamı, askerî birliklerin veya ordunun (ceys) sevk ve idare edilmesidir.

²² Lawrence Freedman, “Conclusion: The Future of Strategic Studies”, John Baylis vd. (ed.), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, Oxford University Press, New York, 2002, s. 329-330. Benzer bir tartışma stratejik kültür çalışmalarında da gözlemlenmektedir. Literatürde savaş veya güç kullanma tarzı, stratejik kültür olarak ele alınabilmektedir. Askerî tarihçiler “savaş tarzı”, siyaset bilimciler ise “stratejik kültür” teriminde bulunurlar. Bkz. Özgür Körpe, “Stratejik Kültür ve Güncel Kuramsal Tartışmalar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12: 24, 2016, s. 150-151.

²³ Bu çalışmada da devletlerin tasarladıkları varsayılan büyük stratejiler ele alınmaktadır. Küreselleşen uluslararası ilişkilerin çeşitlenen aktörleri olan uluslararası örgütler, çok-uluslu şirketler, teknoloji şirketleri veya terör örgütlerinin stratejileri ile ilgilenilmemektedir.

yayımladığı “*Strategion*”dur.²⁴ “*Strategos*” sözcüğü, doğal olarak pek çok çalışmada sadece askerî liderlik veya komutanlık şeklinde ele alınsa da askerî amaçlara politik amaçların da eşlik ettiği kabul görmektedir. Luttwak’a göre Antik Yunan’daki *strategos* sözcüğünün kullanımı, askerî liderin veya komutanın aynı zamanda politik liderliğini de ifade etmektedir.²⁵ Bir başka deyişle strateji kavramının kapsamı askerî araç-politik amaç ilişkisine evrilerek tarih içinde genişlemiştir. Bu genişleme, kavramsal belirsizlikle birlikte farklı yaklaşımlara kapı açan bir tür zenginleşme de yaratmıştır.²⁶

Strateji, insanoğlunun şiddete dayalı iktidar kurma ve rekabet etme faaliyetleriyle iç içedir. Bundan dolayı strateji düşüncesi, kadim bir gelenektir. Tarihte strateji hakkında düşünen arketipler arasında Sun Tzu, Thucydides, Machiavelli, Jomini ve Clausewitz ön plana çıkarılmaktadırlar. Bu arketipler, askerî güç unsurlarına ve bu unsurların kullanım biçimlerine odaklanmışlardır. Eski çağlardaki strateji metinleri savaşın doğası, temel araçları ve kazanma yöntemleri ile ilişkilidir.²⁷ Esas konu savaş olduğunda öncelikle askerî bakış açısı baskın hale gelmektedir. Askerî stratejinin kapsamında, askerî yöntemler ve kavramlar ön plana çıkmaktadır. Liddell Hart, askerî stratejiyi, “komutanlık sanatı”²⁸ olarak ifade eder. Nejat Eslen’in tanımında strateji; güç, konsept ve hedeflerin toplamından meydana gelmektedir. Askerî strateji ise askerî güç, askerî stratejik konsept ve askerî hedeflerden müteşekkildir.²⁹

Paul Kennedy’ye göre geleneksel askerî perspektifin etkili olduğu yazında savaşın, taktik ve strateji olarak iki çözümlene düzeyi olduğu kabul edilmektedir.³⁰ Carl von Clausewitz’e göre taktikler, askerî muharebelerdeki

²⁴ Osman Pamukoğlu, *Strateji: Yenecek ve Kazanacaksınız (5. Bs.)*, İnkılap, İstanbul, 2022, s. 13.

²⁵ Edward Luttwak, *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 2009, s. 413.

²⁶ Hasan Yükselen, “Strateji Kavramını Çalışmak”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14:27, 2018, s. 2.

²⁷ Martel, *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*, s. 24-25. Strateji düşüncesinin tarihi gelişimi hakkında tercüme bir çalışma için bkz. Edward Mead Earle, (ed.), *Modern Stratejinin Ustaları: Machiavelli’den Hüner’e Kadar Askerî Düşünce*, çev. Selma Koçak, Doruk, İstanbul, 2007.

²⁸ B. H. Liddell Hart, *Strategy*, Meridian, 2nd Revised Edition, New York 1967, s. 322.

²⁹ Nejat Eslen, *Tarih Boyu Savaş ve Strateji*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 5. baskı, İstanbul, 2018, s. 89.

³⁰ Paul Kennedy, “Savaşta ve Barışta Büyük Strateji: Daha Kapsamlı Bir Tanımlamaya

uygulamalar ve yöntemlerle ilgiliyken, stratejiler ise muharebelerin sonucunda bir savaşın kazanılabilmesi için gerekli planlamayla alakalıdır.³¹ Meseleye askerî perspektiften yaklaşıldığında stratejinin yanında operasyonların ve taktiklerin de gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Birinci kavramsal düzeyde büyük strateji, askerî düşünceler, niyetler, planlar ve uygulamaları içeren başlıca üç sözcükle ilişki içindedir. Bunlar taktik, operasyon ve stratejidir. Colin Gray de taktikler ile operasyonları, stratejilerin yürütülme biçimleri olarak ifade eder.³² Buna göre bir savaş, çok sayıda muharebelerden müteşekkildir. Muharebelerin yanında askerî operasyonlar bulunmaktadır. Taktikler ve operasyonların nasıl gerçekleştirileceğini ortaya koyan temel unsur stratejidir. Strateji, muharebelerin nasıl kazanılacağı konusunda gerekli taktiklerin tespit edilmesidir. Taktikler ve operasyonlar kısa vadeli iken stratejiler ise orta vadeli planlamaya dayanmaktadır.³³ Bu çerçevede strateji, askerî strateji ile aynı anlamda kullanılmaktadır.³⁴ 19. yüzyılda Antoine-Henry Jomini, taktikler ile strateji arasındaki bağlantıyı kuran operasyonel düzeyi, büyük taktikler (*grand tactics*) olarak nitelendirmiştir.³⁵ Bunun yanında taktik ve strateji terimlerinin kapsamalarının tarih içinde güncellendiği de belirtilmelidir. Napolyon'dan önce taktikler, dürbün ve topçu atışı mesafesine dahil faaliyetler olarak tanımlanırken, bu mesafe aşıldığında stratejik hamlelerin devreye girdiği kabul edilmekteydi.³⁶

Büyük strateji, stratejilerin tespit edilmesi aşamasında gerekli olmaktadır. Nasıl ki taktikler stratejiler tarafından belirleniyorsa, stratejiyi belirlediği varsayılan bir üst kavram bulunmaktadır. Bu kavram, büyük stratejidir. Böylece literatürde, taktiklerden stratejilere, stratejilerden büyük stratejiye uzanan bir hiyerarşi ortaya çıkmıştır. Osman Pamukoğlu'na

Doğru”, Paul Kennedy (ed.), *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler* (çev. Ahmet Fethi), Totem, İstanbul, 2014, s. 11.

³¹ Carl von Clausewitz, *On War*, çev. Michael Howard ve Peter Paret, Oxford University Press, New York, 2007, s. 74, 133.

³² Colin S. Gray, *Strategy and Politics*, Routledge, New York, 2016, s. 54.

³³ Martel, *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*, s. 30.

³⁴ Bu tarz bir kullanıma örnek olarak bkz. Uyar, “Askerî Strateji: Tarihi bir Perspektif”

³⁵ Antoine Henri de Jomini, *The Art of War*, çev. G.H. Mendell ve W.S. Craighill, Legacy Books Press, Ontario, 2008, s. 136-71.

³⁶ Eslen, *Tarih Boyu Savaş ve Strateji*, s. 87.

göre “bireylerden en üst kurumsal yapı olan devletlere kadar tüm faaliyet ve süreçler; aşama aşama önce politika, sonra strateji, daha sonra da taktiklerden geçer.”³⁷ Buna göre politika aşaması, esasında büyük stratejiyle ilgilidir. Yine Pamukoğlu’na göre “siyaset ve yüksek strateji” askerlerin değil hükümetin sorumluluğundadır.³⁸ Dolayısıyla büyük stratejinin içinde bulunduğu politika aşaması, sadece askerî düzeyin kendi içindeki hiyerarşiyile sınırlandırılmaz. Pamukoğlu’nun büyük stratejinin tanımlanmasında etkilendiği Liddell Hart, büyük stratejiye “daha yüksek strateji (*higher strategy*)” demektedir.³⁹ Eğer Hart’ın askerî stratejiden daha yüksek strateji olarak nitelendirdiği büyük strateji, sadece askerî düzeyin sınırlarını çizen askerî büyük strateji olarak ele alınırsa, ‘askerî büyük stratejilerin’ varlığı da ileri sürülebilir. Askerî büyük strateji, ikinci düzeydeki politik büyük stratejiden farklı bir tür haline gelir. Böylece ortaya iki farklı büyük strateji çıkar. Kavramsal belirsizliği yaratan yaklaşımlardan biri budur. Bu hiyerarşi modeli Şekil-1’de gösterilmektedir. Şekil 2’de ise Pamukoğlu’nun vurguladığı model görülmektedir.

Şekil 1

Şekil 2

Asker kişilerin stratejiyi çoğunlukla askerî strateji olarak kabul etmeleri sebebiyle, büyük stratejinin de sadece askerî faaliyetleri yönlendiren genel planlar olduğu kabul edilir. Geleneksel olarak büyük strateji, savaş kavramıyla doğrudan ilgili olarak kabul edilmektedir.⁴⁰ Strateji, her şeyden

³⁷ Pamukoğlu, *Strateji: Yenecek ve Kazanacağım*, s. 11.

³⁸ Age, s. 129.

³⁹ Hart, *Strategy*, s. 321-22.

⁴⁰ Kaan Kutlu Ataç ve Mehmet Mert Çam, “Soğuk Savaş: Amerikan Büyük Stratejisi, Johnson Doktrini ve Kıbrıs”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16:35, s. 605.

önce aktörün aldığı bir karardır. Eğer askerî otoritenin askerî eylemlerine odaklanarak sonuç alması vurgulanmaktaysa, büyük strateji sadece askerî kapsamdaki taktikler, operasyonlar ve stratejilerin çerçevesini belirleyen bir 'üst askerî stratejiye' dönüşür. Savaşın esas amacını yansıtan, askerî büyük strateji olur. Eğer sivil otoritenin siyasî eylemlerine ve niyetlerine odaklanılmaktaysa, büyük stratejinin kapsamı askerî işleri kapsamakla birlikte daha geniş bir düzeye yerleşir. Bu durumda askerî uygulamaların ötesinde başka tür taktikler ve stratejileri gündeme getirir. Savaşın amacına barışın amacı da eklenir. Barış dönemleri, sadece askerî otoritenin niyetleri ve uygulamaları ile ele alınamayacak kadar kapsamlıdır. Böylece diplomasi, dış politika ve ulusal güvenlik politikasını da muhteva eden yeni bir büyük strateji düşüncesi karşımıza çıkar. Buna göre literatürde büyük stratejinin, bir nevi iki farklı düzeyde kavramsal hiyerarşinin en üstünde yer alan kendine özgü bir kavram olarak tanımlanabildiği gözlemlenmektedir.

Colin Gray, stratejiyi kavramsal olarak bir tür tarafsız statüye yerleştirirken, askerî strateji ve büyük stratejiyi ise stratejiden türeyen iki farklı konsept olarak tanımlamaktadır. Buna göre strateji; istenen sonuçlara ulaşmak için sahip olunan araçların, seçilen yöntemlerle kullanımınıdır. Askerî strateji; politika kurumu tarafından kararlaştırılan politik amaçlar için sahip olunan askerî kuvvetin kullanılması ve kuvvet tehdidinin yönlendirilmesidir. Büyük strateji ise bir güvenlik topluluğunun (devlet olarak okuyabiliriz) sahip olduğu toplam güç unsurlarının yine politika kurumu tarafından belirlenen politik amaçları için yönlendirilmesi ve kullanımınıdır.⁴¹ Gray'in tanımlarında dikkat çeken nokta, askerî stratejinin de büyük strateji gibi (1) politik amaçlara hizmet ederken, (2) siyasî karar alıcılar tarafından yönlendirilmesidir.

Günümüzdeki strateji çalışmalarında askerî stratejinin kapsamının tek başına kullanılmasının, meseleleri analiz etmek için yeterli olmadığı konusunda bir konsensüs olduğu söylenebilir. Eslen, stratejinin çağdaş yorumunun askerî kapsamı aştığını belirtir. Buna göre, "savaşa karar vermek, savaşın amacını, hedeflerini ve savaşta kullanılacak şiddetin derecesini belirlemek politikanın görevidir."⁴² Aydın'ya göre büyük stratejinin politika

⁴¹ Colin S. Gray, *Perspectives on Strategy*, Oxford University Press, Oxford, 2013, s. 2.

⁴² Eslen, *Tarih Boyu Savaş ve Strateji*, s. 103.

ve süreçleriyle daha fazla iç içe kabul edildiği akademik çalışmalar, Paul Kennedy'nin öncülüğünde başlamıştır.⁴³ Strateji-politika ilişkisinden yola çıkarak büyük stratejiyi tanımlayan Kennedy şunları ifade etmektedir:

“Büyük stratejinin püf noktası politikadadır; yani ülke liderlerinin ülkenin uzun erimli (yani savaştaki ve barıştaki) en iyi çıkarlarını korumak ve güçlendirmek için askerî olan ve olmayan bütün unsurları bir araya getirme kapasitelerindedir. Böyle bir çaba, ölçülemez ve öngörülemez ‘sürtünmeler’le doludur. Büyük strateji (...) Clausewitz’çi anlamda bir sanattır ve zor bir sanattır; çünkü çeşitli düzeylerde, esas amaca ulaşmak (ya da ertelemek) için hepsi de birbirleriyle etkileşen siyasî, stratejik, eylemsel ve taktik düzeylerde ortaya çıkar.”⁴⁴

Kennedy, büyük stratejiyi askerî perspektifi göz ardı etmeden politik perspektifle ilişkilendirmektedir. Buna göre büyük strateji, sadece savaşları değil uzun barış dönemlerini teorik düzeyde tasarlamaktadır. Politika, temel belirleyicidir. Bununla birlikte büyük strateji “Clausewitz’çi anlamda bir sanat” olarak sunulmaktadır. Askerî taktikler ve stratejiler, politik amaçları görünür kılan büyük stratejinin hizmetindedir. Kennedy'nin barış zamanlarını vurgulamasının temel sebebi, politikayı stratejinin üzerinde konumlandırmaktır. John B. Hattendorf ise daha çok askerî stratejiyle geçişli olarak kullandığı izlenimini veren büyük stratejiyi, “daha çok soyut, daha az kişisel”⁴⁵ olarak tanımlamıştır. Böylece büyük stratejiyi kurumsal bir tasarım olarak ele almıştır. Hattendorf'un ifadeleri büyük strateji varsayımı hakkında ipuçları vermektedir.

Amerikan strateji çalışmalarında askerî güç unsurları olmadan stratejik ve dış politik amaçlardan söz edilemeyeceğini ileri süren yazarlar da bulunmaktadır. Robert Art'a göre dış politika, bir devletin tüm amaçları ve

⁴³ Ersel Aydın, “‘Büyük Strateji’ Çıkmazı ve Türkiye için ‘Büyüme’ Önermesi”, Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydın, (ed.), *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 78.

⁴⁴ Kennedy, “Savaşta ve Barışta Büyük Strateji: Daha Kapsamlı Bir Tanımlamaya Doğru”, s. 16.

⁴⁵ John B. Hattendorf, “İttifak, Kuşatma ve Yıpratma: İspanyol Veraset Savaşında İngiliz Büyük Stratejisi, 1702-1713”, Paul Kennedy (ed.), *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler* (çev. Ahmet Fethi), Totem, İstanbul, 2014, s. 23.

araçlarını yansıtmaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında dış politika gibi büyük strateji de benzer bir niteliğe sahiptir. Ancak büyük strateji düşüncesi, devletin amaçlarına ulaşabilmesi için öncelikle askerî güç unsurlarının nasıl kullanılması gerektiğine odaklanmaktadır.⁴⁶ Art, bu görüşünü şöyle ifade eder: “Büyük strateji geniş bir konudur: Büyük strateji, bir ulusun liderlerine hangi amaçlara odaklanmaları gerektiğini ve bu amaçlara ulaşmak için ülkelerinin askerî gücünü en iyi nasıl kullanabileceklerini söyler.”⁴⁷ Bu yaklaşımın anlaşılır olmasını sağlayan temel bir unsur vardır: ABD’nin uluslararası politik sistemin başat veya hegemon gücü olması. Küresel güç dengesinin belirleyici aktörünün büyük stratejisinin, askerî stratejiyle daha yakın temas halinde kabul edilmesi tutarlı gözükmektedir. ABD’nin küresel uzanma yeteneği dikkate alındığında, dünya genelindeki askerî üsleri ve ittifaklarıyla askerî güç unsurlarını daha görünür kılan bir büyük strateji alışkanlığı olduğu ileri sürülebilir. Ancak Art’ın yaklaşımı, uluslararası politik sistemdeki her türden devletin büyük stratejilerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Büyük stratejinin ortaya koyduğu amaçların gerçekleştirilebilmesi için kullanılan araçların aynı seviyede olması beklenmemelidir.

2. İkinci Kavramsal Düzeyde Büyük Strateji: Siyasî Perspektif

Askerî perspektifin büyük strateji çalışmalarına uzun yıllar hâkim olmasına karşılık, özellikle Soğuk Savaş sonrasında Uİ akademisyenlerinin farklı paradigmlar ve teorilere göre bu alanı zenginleştirmeye başladığı görülmektedir. Böylece büyük strateji, bu çalışmada ileri sürüldüğü gibi iki farklı kavramsal düzeyde kendini göstermektedir. Ersel Aydınli, genel olarak strateji çalışmalarında askerî perspektifin egemenliğinden kaynaklanan bir tür kavramsal çıkmaz olduğunu öne sürer. Buna göre ister strateji ister büyük strateji olsun, bu çalışma alanının “Clausewitzci kavramsal kısıtlamalardan kurtarılması”⁴⁸ gerekmektedir.⁴⁹ Aydınli’ya göre büyük strateji, devletlerin veya devlet-dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerdeki temel yönelimleridir. Bu yönelimler, kuşaklar boyu süreklilik arz etmeli

⁴⁶ Robert J. Art, *A Grand Strategy for America*, Cornell University Press, Ithaca, 2003, s. 1-2.

⁴⁷ *Ibid.*, s. 1.

⁴⁸ Aydınli, “‘Büyük Strateji’ Çıkmazı ve Türkiye için ‘Büyüme’ Önermesi”, s. 78.

⁴⁹ Age, s. 77-78.

ve gündelik siyasetten özerk olmalıdırlar.⁵⁰ Ayrıca bir aktörün en öncelikli amaçlarına odaklanılmalıdır.⁵¹ Meseleye bu şekilde yaklaşıldığında, büyük stratejinin askerî, politik, ekonomik ve toplumsal tüm dinamiklerin belirleyicisi olduğu anlaşılır. Ayrıca politikanın da gündelik ve uzun vadeli olmak üzere iki ayrı türü olduğu anlaşılmaktadır. Demek ki büyük strateji, gündelik siyasetle ilgili değildir. Dolayısıyla sürekli değişimle ilişkilendirilen dış politika pratiklerinin, büyük stratejinin yansımaları olarak kabul edilmeleri de sorunlu hale gelmektedir.

Büyük stratejinin ikinci kavramsal düzeyde ele alınmasının yarattığı en temel problem, büyük stratejinin bir tür strateji olmasına karşılık, bu düzeydeki kavramların doğrudan politika olarak ifade edilmeleridir. Askerî perspektifte, büyük stratejinin yüksek strateji olarak kabul edilmesiyle, kavramsal belirsizlik ortadan kalkmamaktadır. Büyük strateji, askerî ve politik düzeyler arasında sıkışıp kalmıştır. Bunun yanında politik düzeyde büyük stratejinin diğer politik içerikli kavramlara karşı konumu da tartışmalıdır. Dış politika ve ulusal güvenlik politikaları mı büyük stratejiyi, yoksa büyük strateji mi bu politikaları belirlemektedir?

Büyük stratejinin literatürdeki evrimine bakıldığında, önce askerî stratejilerin üzerinde konumlandırıldığı, daha sonra ise devletin tüm ulusal güç unsurlarının toplamının nasıl yönetileceğini belirleyen üst süreç gibi kabul edildiği görülmektedir. Problemin kaynağı da bu kullanımın dönüşümünden kaynaklanmaktadır. Büyük strateji, artık sözcük karşılığını aşan şekilde, bir 'genel politika' gibi ele alınmaktadır. Bir başka deyişle, tüm stratejilerin stratejisi olmaktan çıkarak 'tüm politikaların politikası' haline gelmiştir. Stratejinin anlam genişlemesi, bir kavram olarak büyük stratejiye yansırken, strateji sözcüğünün kendisi bir belirsizlik ortaya çıkarmaktadır. Bundan dolayı stratejinin büyüklüğünü ifade eden bu sıfat tamlaması, bir kavramsal uzlaşma yerine kavramsal belirsizliği destekler hale gelmektedir.

Strateji ile siyaset arasındaki ilişki bulanıktır. Hart, Clausewitz'in stratejiyi askerî komutanlık sanatı kapsamına hapsedtiğini ileri sürerek,

⁵⁰ Age, s. 79.

⁵¹ Ersel Aydın, "Neither Ideological nor Geopolitical: Turkey Needs a 'Growth'-Based Grand Strategy", *Perceptions: Journal of International Affairs*, 25:2, 2020, s. 229.

büyük veya yüksek stratejinin anlaşılabilmesi için askerî yöntemlerin siyasî amaçlarını belirleyen siyasî otoritenin inisiyatif alanına vurgu yapar:

“Gerçekte siyaset ve yüksek strateji, askerî hareketin güdümü içinde hükümet tarafından görevlendirilmiş olan askerî liderlerin sorumluluğu değildir. Bu sorumluluk, hükümetin kendisine aittir (...) Strateji ile siyaset arasındaki statü üstünlüğünün belirlenmesi gerekir. Ancak, bu sorun, Frederic veya Napolyon örneğinde olduğu gibi, bu fonksiyonların normal olarak aynı kişi üzerinde toplandığı hallerde fazla bir önem taşımaz. Ancak, bu gibi otokratik asker-devlet adamlarına modern çağlarda pek az rastlanmaktadır. Ayrıca, XIX. yüzyılda geçici de olsa bunlar son bulduğundan siyasetle strateji arasındaki statünün belirlenmesinin etkisi, sinsi bir biçimde zararlı olmuştur. Çünkü bu durum, siyasetin askerî hareketin güdümüne bağlı olması gerektiği şeklinde mantıklı olmayan bir görüş ileri sürmeleri bakımından askerleri teşvik etmiştir.”⁵²

Politika, özü itibarıyla devleti yönetmektir. Devleti yönetmek, pek çok alt düzeyde sürecin ve faaliyetin idare edilmesini gerektirmektedir. Dışarıdaki aktörlerle ilişkilerin yönetilmesi, ulusal güvenliğin yönetilmesi gibi çeşitli politika türleri bulunur. Politika, devletin amaçlarını yansıtır. Bu amaçlara ulaşabilmek için pek çok yöntem gündeme gelebilir. Strateji, politik amaçlara ulaşmayı sağlayan rasyonel planlama ve uygulamadır. Bundan dolayı strateji, politikanın hizmetindedir. Önce politika oluşturulur, sonra bu politikaların başarıyla ifası için stratejiler geliştirilir. Politika ile strateji arasındaki fark, kısaca bu şekilde ortaya konulabilir. Buna göre büyük strateji nedir? Literatürdeki çıkmaz, büyük stratejinin hem politik alanla hem de stratejik alanla iç içe kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle hem amacın kendisi hem de amaca ulaşma yöntemi olarak tanımlanmasıdır. Diğer yandan hem askerî düzeyle hem de politik düzeyle hiyerarşik ilişkisinin tutarlı şekilde kurulamamasıdır. Bu kullanımların yarattığı belirsizliğe, literatürden verilebilecek en iyi

⁵² B. H. Liddell Hart, *Strateji: Dolaylı Tutum* (2. bs., çev. Selma Koçak), Doruk, İstanbul, 2003, s. 443-444.

örneklerden biri, çevreleme stratejisi/politikasıdır.⁵³ Çevrelemenin bir strateji mi yoksa politika mı olduğu bakış açısına göre değişmektedir. Bazı yazarlar çevrelemeyi Amerikan büyük stratejisi,⁵⁴ bazıları ulusal güvenlik politikası,⁵⁵ bazıları strateji,⁵⁶ bazıları ise dış politika⁵⁷ olarak kabul ederler. Böylece büyük stratejinin, neden muğlak bir kavrama dönüştüğü daha iyi anlaşılmaktadır. Temel mesele, strateji ile politika ayrımının doğru ve tutarlı bir şekilde yapılamamasından kaynaklanmaktadır.

Gray, büyük stratejinin askerî stratejiden üstün olduğunu belirtir.⁵⁸ Esas soru, büyük stratejinin politika ile ast-üst ilişkisinin olup olmadığı üzerinedir. Eğer politika, büyük stratejiyi belirlemekteyse, büyük strateji diğer stratejilerin üstünde yer alsada politikanın altında konumlanır. Eğer büyük strateji, politika sürecinin de en üst mertebesini işaret etmekteyse, bu durumda büyük stratejinin tüm içeriği değişmektedir. Büyük stratejiye dair yapılması gereken en önemli tespit, bu kavramın politika ile iç içe olduğudur. Politik niyetler yoksa büyük stratejiden bahsedilemez. Bundan dolayı büyük strateji, sadece askerî düzeyle özdeşleştirilmemektedir. Colin Dueck, büyük stratejiyi devletin kaynaklarının, imkanlarının, karşı karşıya kaldığı tehdit unsurlarının ve başlıca çıkar alanlarının değerlendirip bir önem sırasına tabi tutulma süreci olarak ele alır.⁵⁹ Hal Brands, devleti yönetme sanatının en üstün hali, büyük stratejidir der.⁶⁰ Brands bir nevi, büyük strateji geliştiren devletleri becerileri dolayısıyla ayrıcalıklı kabul eder. Buna göre

⁵³ İngilizcede 'containment' sözcüğü, Türkçe çalışmalara çoğunlukla 'çevreleme' olarak tercüme edilmiş olsa da bu sözcüğün tam olarak karşılığı 'sınırlandırma, önleme veya kontrol altında tutmaktır'. Türkçe yazında çevreleme, artık genel kabul gören bir sözcük olduğundan bu çalışmada da çevreleme tercih edilmektedir.

⁵⁴ Josef Joffe, "Bismarck' or 'Britain'? Toward an American Grand Strategy after Bipolarity", *International Security*, 19:4, 1995, s. 94-117; Martel, *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*.

⁵⁵ John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War*, Oxford University Press, New York, 2005.

⁵⁶ Akad, *Askerî Tarihte Stratejik Düşünce*.

⁵⁷ Robert M. Blum, *Drawing the Line: The Origin of the American Containment Policy in East Asia*, W.W. Norton & Company, New York, 1982.

⁵⁸ Gray, *Strategy and Politics*, s. 37.

⁵⁹ Colin Dueck, *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*, Princeton University Press, Princeton, 2006, s. 1.

⁶⁰ Hal Brands, *What Good Is Grand Strategy? Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, Cornell University Press, Ithaca, 2014, s. 1.

her devletin büyük stratejiye sahip olacağını ileri sürmek çok iddialı olacaktır. Uluslararası politikadaki başarısız devletler dikkate alındığında bu durum daha iyi anlaşılabilir.⁶¹

Barry Posen büyük stratejiyi tanımlarken, “politik amaçlar ile askerî araçlar arasındaki zincir”⁶² ifadesini kullanır. Bir başka deyişle büyük strateji, askerî konseptin politik amaçlara uygun olarak tasarlanmasıdır. Bunun yanında büyük strateji, sadece savaşlarda değil barış dönemlerinde de siyasî ve askerî güç unsurlarının eşgüdümünü sağlama vazifesi görmektedir.⁶³ Posen’ın tanımından yola çıkıldığında büyük stratejinin geleneksel askerî yaklaşımın ötesine taşındığı görülür. Barış zamanları olağan, savaş zamanları ise istisna olarak ele alınırsa büyük stratejinin askerî taktikler, operasyonlar ve stratejilerin kapsamını aştığı ileri sürülebilir. Büyük strateji, açıkça devletlerin olağan dönem politikalarının tasarlanmasında bir üst akla benzetilebilir. Posen’ın zincir metaforu dikkate alındığında, büyük stratejinin konumu hakkında bir varsayımda bulunabilir. Buna göre devlet politikasından büyük stratejiye, büyük stratejiden askerî stratejiye uzanan bir hiyerarşi ortaya çıkar. Ancak büyük strateji, politik alanla iç içe olduğundan, bu hiyerarşi modeli de sorunlu gözükmemektedir. Ayrıca politikanın en üst mertebeye oturtulması bir tür belirsizlik yaratmaktadır. En üstte iç politika mı, dış politika mı, ulusal güvenlik politikası mı yoksa başka tür bir politika mı yer almaktadır? Bu soruların cevaplanabilmesi adına Şener Aktürk, büyük stratejinin çıkarlar hiyerarşisi, tehditler hiyerarşisi ve bu hiyerarşiler arasında kurulan ilişkiye göre ele alınması gerektiğini belirtir.⁶⁴

Christopher Layne, 1930’lu yıllarda Britanya Başbakanı Neville Chamberlain’in Almanya’ya yönelik uyguladığı stratejiyi, diplomasiyi veya politikayı ele alır. Bu çalışma açısından önemli olan nokta, Chamberlain’in uygulamaya çalıştığı şeyin bir büyük strateji mi yoksa dış politika mı olduğunu cevaplayabilmektir. Layne, ilgili makalesinde açıkça büyük strateji

⁶¹ Başarısız devletlere örnek olarak Afganistan verilebilir. Buna karşılık bu çalışma, hangi tür devletlerin büyük strateji geliştirip geliştiremeyeceğini tartışmamaktadır.

⁶² Barry R. Posen, *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, Ithaca, 1984, s. 25.

⁶³ Age, s. 25.

⁶⁴ Şener Aktürk, “Turkey’s Grand Strategy as the Third Power: A Realist Proposal”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 25: 2, 2020, s. 154.

ile dış politikayı aynı anlamda kullanmaktadır.⁶⁵ Buna göre Chamberlain hükümetinin yapmaya çalıştığı şey, o dönemin iç ve dış koşullarının zorunlu sonucu olarak ortaya çıkan bir tür büyük strateji tercihidir. Layne, dış politikadaki değişim ile stratejilerin değişimini aynı kavramsal düzleme yerleştirmektedir. Layne'e göre Chamberlain'ın büyük stratejisi iki ana unsura dayanmaktadır. Bunlardan ilki, adayı Alman hava kuvvetlerinin saldırılarından korumak (caydırma) iken diğeri ise Londra'nın stratejik esnekliğini olabildiğince artırmaktır (diplomasi). Almanya'nın saldırganlığını geçici olarak yatıştırmak hedeflenirken, aynı zamanda İtalya ile Japonya'nın tarafsızlığını sağlamak amaçlanmaktaydı.⁶⁶ Birinci Dünya Savaşı sonrası Versailles Antlaşması, Locarno Antlaşması ve Milletler Cemiyeti ekseninde inşa edilmeye çalışılan ortak güvenlik düzeni 1931'de Japonya'nın Mançurya'yı işgali ve ardından Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesiyle bir kırılma testinden geçti ve kaybetmeye başladı. Britanya'nın stratejik tercihleri de bundan sonra değişti. Layne, Chamberlain döneminin, bu stratejik dönüşümün simgesi olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁷ Belgin Şan-Akça, geleneksel yaklaşımda büyük stratejinin, büyük devletlerin kapsayıcı dış politika planı olarak ele alındığını belirtmektedir.⁶⁸ Dolayısıyla Layne'nin büyük strateji yaklaşımının, literatürde marjinal olarak etiketlenemeyeceği sonucuna varılabilir. Buna karşılık büyük stratejinin, dış politikayı yönlendirdiğini ortaya koyan yazarlar bulunmaktadır.⁶⁹

Dış politika, geleneksel yaklaşımla ifade edilirse, bir devletin uluslararası sistemdeki diğer devletlere karşı geliştirip uyguladığı politika türüdür.⁷⁰ Bu yaklaşım, liberal unsurları da içine aldığı bir devletin, küreselleşen dünyadaki diğer aktörlere (uluslararası örgütler, hükümet-dışı kuruluşlar, çok-uluslu şirketler, terör örgütleri) karşı geliştirip uyguladığı

⁶⁵ Christopher Layne, "Security Studies and the Use of History: Neville Chamberlain's Grand Strategy Revisited", *Security Studies*, 17:3, 2008, s. 401.

⁶⁶ Age, s. 401-402.

⁶⁷ Age, s. 402-403.

⁶⁸ Belgin Şan-Akça, "Turkey's Grand Strategy in the Post-Liberal Era: Democratic Assertiveness", *Perceptions: Journal of International Affairs*, 25:2, 2020, s. 254

⁶⁹ Hasan Yükselen, "Exploring the Traits of a Grand Strategy for Turkey: Resilience, Protean Power, and Connectography", *Insight Turkey*, 23:4, 2021, s. 84-85.

⁷⁰ M. Fatih Tayfur, "Dış Politika", Atila Eralp, (ed.), Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar, İletişim Yayınları, 5. baskı, İstanbul, 2010, s. 73.

politika türü olarak da tanımlanabilir. Walter Carlsnaes, dış politikanın tanımını yapılırken literatürde iki temel ayrım olduğunu belirtmektedir. İlk tanımlama girişiminde dış politika, geniş anlamda karar verme yaklaşımları ve teorileriyle ortaya konulmaktadır. İkinci girişimde ise dış politika daha dar bir kapsamda karar verme süreçleriyle ilişkilendirilmeden bir tür siyasî amaç veya amaçlar bütünü olarak ele alınmaktadır.⁷¹ Valerie Hudson, dış politikayı, hipotetik devletten karar verici hükümetler düzeyine çekerek, hükümetlerin diğer tüm dış aktörlerle kurdukları ilişkilerdeki amaçlarına ulaşmak için geliştirdikleri stratejiler olarak tanımlar.⁷² Hudson, dış politika ile dış politika davranışını da bir ayrıma tabi tutmaktadır. Buna göre dış politika davranışı, devletlerin diğer aktörleri etkilemek için ortaya koydukları eylemler ve sözlerdir. Bununla birlikte bazı davranışlar, seçilen stratejilerden bağımsız olarak ortaya çıkabilirler.⁷³

Büyük strateji, bir tür stratejidir ve aktörün niyetleriyle ilgilidir. 'Büyük' sıfatı, aktörün kapasitesini ve yeteneklerini değil, niyetlerin mertebesini göstermektedir. Dış politika, devletin kendi sınırları dışındaki aktörlere karşı geliştirdiği politikaları ifade etmektedir. Uluslararası politika, birden fazla devletin ve diğer aktörlerin niyetlerinin çatıştığı veya uzlaştığı alanı açıklamaya yararken, dış politika ise spesifik bir devletin perspektif(ler)ini yansıtmaktadır. Dış politika pratikleri, büyük stratejiye dair ipuçları verir. Büyük strateji, bir tür varsayım iken dış politika davranışları ise gözlemlenebilir niteliktedir. Bu çalışmada büyük stratejiyi doğrudan tespit etmek yerine çıkarımda bulunmanın mümkün olduğu ileri sürülmektedir. Bu amaçla dış politika pratiklerinden faydalanılmaktadır. Ayrıca sadece dış politika pratiklerine odaklanarak büyük stratejinin tespit edilemeyeceği iddia edilmektedir. Büyük strateji varsayımının tutarlı olabilmesi için dış ve güvenlik politikaları ile bunlara dair verilere ulaşılabilmesi gereklidir.

⁷¹ Walter Carlsnaes, "Foreign Policy", Walter Carlsnaes, Thomas Risse, ve Beth A. Simmons, (ed.), *Handbook of International Relations*, Sage, 2nd edition, London, 2013, s. 304-5.

⁷² Valerie M. Hudson, "Dış Politika Analizinin Tarihi ve Evrimi", Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, (ed.), *Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar* (çev. Nasuh Uslu), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, 2016, s. 14.

⁷³ Age, s. 14.

Literatürde dış politikanın stratejilerinden de bahsedilmektedir. Buna göre devletler, dış politik amaçlarına ulaşabilmek için dış politika stratejileri geliştirirler. Holsti, çağdaş devletlerin, öncelik sıraları her birine göre değişmekle birlikte dört temel dış politika amaçları olduğunu belirtir. Bunlar; (1) güvenlik, (2) otonomi, (3) en geniş anlamıyla refah, (4) statü ve prestijdir.⁷⁴ Holsti'ye göre güvenlik için izolasyonizm, tarafsızlık, bağlantısızlık ve ittifak stratejileri uygulanır.⁷⁵ Faruk Sönmezoğlu'na göre ise devletlerin tarafsızlık, izolasyonizm, bağlantısızlık ve ittifak oluşturma olarak başlıca dört dış politika stratejileri bulunmaktadır.⁷⁶ Dolayısıyla devletlerin amaçları ve bunları elde etmek için uyguladıkları stratejiler farklı şekillerde ele alınabilmektedir. Burada önemli olan nokta; dış politikanın amaçlarla, stratejinin ise uygulamayla ilgili olduğunun ifade edilmesidir. Politika, amaçlı aktör varsayımı ile uyumlu olduğuna göre bir sıfat tamlaması olarak büyük strateji, sadece bir tür uygulama olarak yorumlanmaya müsait hale gelir. Dış politika, amacı; dış politika stratejisi ise yöntemi ifade eder.

Büyük stratejinin dış politika ile ilişkisi konusunda akademik perspektiften çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. William Martel, büyük stratejiyi dış politika karşısında en net konumlandıran yazarlardandır. Martel'e göre,

“Dış politika, bize hangi politikayı izleyeceğimizi ve strateji, bunu nasıl yapacağımızı söylerken, büyük strateji ise bir devletin neden belirli politikalar izlediğine dair daha geniş sorularla ilgilenir. Esasen, büyük stratejinin katıksız amacı, her şeyden önce, politika yapımcılar için devletin ulaşmasını istedikleri hedefleri ve uluslararası sistemdeki rolünü tanımlamaktır. Bu anlamda, büyük strateji, devletin nasıl bir dünya inşa etmeyi amaçladığını ana hatlarıyla belirtmek için bir çerçeve sağlar.”⁷⁷

⁷⁴ K. J. Holsti, *International Politics: A Framework for Analysis (7th eds.)*, Prentice Hall International, New Jersey, 1995, s. 84.

⁷⁵ Age, s. 84-95.

⁷⁶ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi (6. Bs.)*, Der Yayınları, İstanbul, 2014, s. 391-440.

⁷⁷ Martel, *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*, s. 340.

Hal Brands'e göre büyük strateji, "dış politikaya yapı kazandıran entelektüel mimaridir."⁷⁸ Brands, bu ilişkiyi daha ayrıntılı olarak şu şekilde ifade eder:

"Büyük strateji, dış politikanın herhangi bir yönü veya bir bütün olarak dış politika değildir. Dış politika, bir hükümetin dış dünya ile etkileşimlerinin toplamıdır ve diplomasiden dış yardıma, insani yardımdan askerî güç kullanımına kadar uzanan girişimlerle ifade edilir. Buna karşın büyük strateji, bu tür araçların bir ulusun temel çıkarları için faydaları en üst düzeye çıkaracak şekilde kullanılmasını sağlayan kavramsal mantıktır."⁷⁹

Brands'in kullandığı kavramsal mantık (*conceptual logic*) ifadesi oldukça ilgi çekicidir. Büyük stratejinin her şeyden önce bir tür düşünce ve düşünme biçimi olduğunun imasıdır. Bir başka deyişle büyük strateji, diğer tüm stratejilerin ve politikaların kendisine göre belirlendiği bir üst kavramdır. UI'nin ana akım okulu olan Realizmin, Neoklasik versiyonunda, dış politikanın açıklamaların merkezine yerleştirildiği hatırlandığında, büyük stratejinin dış politikanın üzerinde konumlandırılması önemlidir. Ripsman, Taliaferro ve Lobell; konuyla ilgili olarak şunları ifade ederler: "Krizlerdeki karar verme sürecinden daha uzun bir dönemde gerçekleşen ve bir devletin dış, güvenlik ve ekonomi politikalarının çeşitli unsurlarının entegrasyonunu gerektiren büyük stratejik uyum, birçok Neoklasik realist teorinin bağımlı değişkenidir."⁸⁰ Bir başka deyişle büyük strateji, dış politik amaçların uygulamalarını ifade eden dış politika stratejileriyle karıştırılmamalıdır.

Büyük strateji, dış politikanın yanında sıklıkla ulusal güvenlik politikası olarak ele alınmaktadır. Devletlerin yazılı ulusal güvenlik belgeleri ve bazı devlet adamlarının kendi isimleriyle anılan ulusal güvenlik doktrinleri, birer büyük strateji belgesi olarak kabul edilirler.⁸¹ Türkiye'de de

⁷⁸ Brands, *What Good Is Grand Strategy?*, s. 1.

⁷⁹ Age, s. 3-4.

⁸⁰ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press, New York, 2016, s. 111.

⁸¹ Bu yaklaşımı yansıtan bazı çalışmalar için bkz. Colin Dueck, *The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today*, Oxford University Press, New York, 2015; Cecil V. Crabb ve Kevin V. Mulcahy, *American National Security: A Presidential Perspective*,

Milli Güvenlik Kurulu (MGK) bildirimleri, bu kullanıma örnek olarak gösterilebilir. Türkiye’de ulusal güvenlik yerine ‘milli güvenlik’ kavramı daha sıklıkla tercih edilmektedir.⁸² Büyük stratejinin kendisi olup olmaması bir tartışma olmakla birlikte, bu yazılı belgelerin uzun vadeli devlet davranışlarını ve eğilimlerini yansıttığı ortaya konulduğunda büyük stratejiyi görünür kıldıkları ileri sürülebilir. Büyük stratejinin ayırt edici unsuru, özellikle uzun vadeli ve değişime dirençli kurumsal tasarımlar olmasıdır. Eğer bir ulusal güvenlik belgesi, sadece bir liderin siyasî iktidar döneminin ürünü veya kısa-orta vadeli çeşitli tehdit unsurlarının sıralanması ve kamuoyuna duyurulması ise büyük stratejiden ziyade iç siyasetin aracına dönüşmektedir.

Ulusal güvenlik kavramı da belirsizlikler taşır. Konuya askerî perspektiften yaklaşıldığında ‘ulusal savunma’ ön plana çıkmaktadır. Toprak bütünlüğünün, ülke sınırlarının ve yurttaşların dış düşmanlara karşı savunulması mevzu bahsedilir. Ancak devletin işgal edilmesine karşı askerî planlar tasarlanması ile yeterli açıklama sunulmuş olmaz. Ulusal savunmanın daha geniş bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Edward Earle, savaş ve işgal dışındaki geniş zaman dilimlerini içine alan genel bir güvenlik konseptine gönderme yapar. Bundan dolayı ulusal savunma yerine ulusal güvenlik kavramını kullanmanın daha geçerli olacağını belirtir.⁸³ Böylece ulusal güvenlik tanımı da geniş bir çerçeveye oturtulmaktadır. “Güvenlik; bir ulusun toprak bütünlüğü, siyasî bağımsızlığı, hakları ve hayati çıkarlarının, dışarıdan veya dış etki veya kontrol altında faaliyet gösteren iç güçlerden gelen önemli bir saldırı tehdidinden arınmış olduğu durumdur.”⁸⁴

Nejat Eslen, büyük stratejiyi ulusal güvenlik karşısında daha farklı şekilde konumlandırmaktadır. Eslen, öncelikle stratejiyi güvenlik alanı içinde iki düzeyde ele almaktadır. Birinci düzeyde, askerî güç dahil tüm

Brooks/Cole Publishing, Pacific Grove, 1991.

⁸² Gencer Özcan, “milli güvenlik kavramına doğrudan ya da dolaylı gönderme olmaksızın ulusal savunma stratejilerine yönelik herhangi bir tartışma yapılamaz” diye yazar. Bkz. Özcan, “Türkiye’de Milli Güvenlik Kavramının Gelişimi ve Ulusal Strateji Arayışları”, s. 124.

⁸³ Edward Mead Earle, “Political and Military Strategy for the United States”, *Proceedings of the Academy of Political Science*, 19:2, 1941, s. 3.

⁸⁴ Edward Mead Earle, “American Security-Its Changing Conditions”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 218, 1941, s. 189.

güç unsurlarının birlikte kullanıldığı ulusal strateji yer alır. Ulusal strateji, büyük strateji ile aynı anlama gelmektedir. Ulusal veya büyük strateji, ulusal güvenlik politikası tarafından belirlenmektedir. İkinci düzey ise askerî stratejinin yer aldığı düzeydir. Askerî strateji ile strateji aynı anlamda kullanılabilir. Buna göre oluşturulan kavramsal hiyerarşide, en üstte devletin ulusal çıkarlarını tespit eden ulusal güvenlik politikası yer alırken, bir alt düzeyde ulusal veya büyük strateji, en alt düzeyde ise askerî strateji yer almaktadır.⁸⁵ Büyük strateji, ABD’de eyaletlerin üzerindeki federal stratejiye karşılık gelecek şekilde, ulusal strateji (*national strategy*) olarak da kabul edilmektedir.⁸⁶ Bu yaklaşım esas alınırsa, öncelikle siyasî otorite tarafından ulusal güvenlik politikası tespit edilmektedir. Ulusal çıkarlar da bu aşamada berraklaşmaktadır. Büyük strateji, ulusal güvenlik politikasını tespit eden siyasî otorite tarafından uygulanmaktadır. Son olarak büyük stratejinin çizdiği çerçeveye göre askerlerin sorumluluğundaki stratejiler oluşturulmakta ve uygulanmaktadır. Böylece büyük stratejinin, ulusal güvenlik politikasının nasıl uygulanacağını çerçevesi olduğu ileri sürülebilir. Ali Karaosmanoğlu’na göre ulusal savunma kavramı önem arz etmektedir. Ulusal savunma hakkında karar alma ve planlama yapma yetkisi doğrudan siyasî otoritenin sorumluluğundadır.⁸⁷

Siyasî amaçlar ile askerî amaçların birbirleriyle çatışmalarına yönelik bir tür algıdan dolayı olsa gerek, büyük stratejiye dair kavramsal uzlaşma ertelenmektedir. Nihai amaç, bir savaşı kazanmak mıdır yoksa savaşla amaçlanan siyasî projenin gerçekleştirilmesi midir? Büyük strateji, tam olarak bu sorunun merkezinde yer almaktadır. Hew Strachan, bu çalışmanın odağındaki iki kavramsal düzeyi farklı şekilde ifade etmektedir. Strachan’a göre askerî strateji bir tarafta yer alırken büyük strateji veya ulusal strateji (*national strategy*) ise diğer tarafta yer almaktadır. Askerî strateji, operasyonel düzeyde iken büyük strateji ise siyasî düzeydedir.⁸⁸ Strachan’ın büyük

⁸⁵ Eslen, *Tarih Boyu Savaş ve Strateji*, s. 90-91.

⁸⁶ Haluk Özdemir, “‘Tasarlanmış’ ve ‘Beliren’ Üst Stratejiler: Türkiye ve Diğer Orta Büyüklükteki Devletler için Alternatifler”, Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydınli, (ed.), *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 44.

⁸⁷ Ali L. Karaosmanoğlu, “Savunma Planlaması ve Stratejik Belirsizlik”, *Bilge Strateji*, 7:12, 2015, s. 23-45.

⁸⁸ Hew Strachan, “Strategy in Theory; Strategy in Practice”, *Journal of Strategic Studies*,

stratejiyi, ulusal strateji olarak nitelendirmesi, bu çalışma açısından önemlidir. Bu vurgu, büyük stratejinin ulusal güvenlikle geçişli olarak kullanılmaya müsait olduğunu göstermektedir. Bir strateji, politika veya çıkarı nitelenecek için kelimenin başına ‘ulusal’ sıfatı eklendiğinde, daha genel bir konseptte gönderme yapılmaktadır. Bunun yanında ‘ulusal’ olanın, ayrıcalıklı ve korunmaya muhtaç olduğu kabul edilmektedir. Ulusal strateji; tüm toplumsal, siyasî ve ekonomik unsurların üzerinde bir konuma yerleştirilmektedir. Böylece büyük stratejinin, ulusun tamamını ilgilendiren niteliği ortaya çıkmaktadır. Bu nitelik ise askerî düzeyi aşan siyasî içerikle tanımlanabilir. Strachan’ın diğer önemli vurgusu, büyük stratejinin siyasî düzeyde olduğunu ileri sürmesidir. Böylece sadece askerî düzeyde kurulan bir kavramsal hiyerarşinin meseleyi açıklamakta yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Büyük strateji, öncelikle askerî kararları belirleyen siyasî kararlara daha yakın mesafededir.

Sonuç

Bu çalışma, büyük stratejinin Uİ literatüründe işlemsel hale getirilememesinin temel sebeplerini incelemiştir. Büyük stratejinin tanımının ve diğer kavramlarla karşılaştırıldığı düzeylerin çok farklı perspektiflerle değerlendirilmesinin yarattığı belirsizliği ortaya koyabilmek amaçlanmıştır. Literatürdeki kavramsal belirsizliğin en temel sebebi, büyük stratejinin türediği strateji teriminin, tarih boyunca geçirdiği anlam genişlemesinin ortaya çıkardığı dilsel çıkmazdır. Büyük olan strateji, yine bir tür strateji olmakla birlikte, stratejinin askerî konsepti aşan anlamından dolayı, politika ile içli dışlıdır. Bundan dolayı büyük olanın strateji mi yoksa politika mı olduğu muğlaktır. Büyük sıfatı hem stratejiyi hem de politikayı nitelendirmektedir. Ancak büyük sıfatının nitelendirdiği ismin strateji olmasına rağmen, içerdiği anlamın stratejiden ziyade bir tür politika olduğu gözlemlenmektedir. Literatürdeki temel problemlerden biri, stratejinin anlam genişlemesinin, söz konusu olan büyük strateji olduğunda politik düzeye kaymaya meyilli olmasıdır.

Büyük stratejinin tanımlanması ve diğer kavramlara karşı konumlandırılmasında bir belirsizlik gözlemlenmektedir. Bu çalışma, bu

belirsizliğin sebeplerine odaklanmıştır. Öncelikle strateji kavramının ortaya çıktığı geleneksel askerî perspektif ortaya konulmuştur. Strateji düşüncesi, insanlığın şiddet ve savaş tarihi içinde yoğrulmuştur. Dolayısıyla bu alandaki metinlerin askerî düzeyden bağımsız olarak ele alınması mümkün değildir. Böylece literatürde kavramsal olarak bir askerî düzeyin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Büyük stratejinin, ilk olarak bu düzeyin sınırları içinde düşünülmesi oldukça doğaldır. Askerî taktikler, operasyonlar ve stratejilerle doğrudan ilişkili olan askerî büyük stratejiler tasavvur edilmiştir. Buna göre kavramsal hiyerarşiler tartışılmıştır. Neticede askerî perspektifte ele alınan büyük strateji; çoğunlukla taktikler, operasyonlar ve stratejilerin üzerinde konumlandırılmıştır.

Askerî kurumlar dışında üniversitelerde strateji çalışmaları gelişmeye başladığında, meselelerin analizinde askerî perspektifin yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Politik amaçların ve barış zamanlarındaki devletlerin faaliyetlerinin incelenmesiyle strateji düşüncesi, farklı yaklaşımlarla zenginleştirilmiştir. Büyük strateji kavramının içeriği de yeniden ele alınmaya başlamıştır. Hem strateji hem de büyük strateji kavramları, politik düzeyde anlam genişlemesine uğramıştır. Böylece literatürde ikinci bir kavramsal düzeyin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. İkinci düzey, siyasî perspektifi yansıtır. Bu düzeyde büyük strateji, devletin dış ve ulusal güvenlik politikalarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Bundan dolayı büyük stratejinin, askerî düzey ile siyasî düzey arasındaki konumu netleştirilememektedir. Uİ literatüründe bu kavramı, oldukça farklı tanımlayan ve diğer kavramlara karşı konumlandırılan pek çok yazar bulunmaktadır. Bu çalışmada bu yaklaşımların bazıları ele alınarak, büyük stratejinin kavramsal olarak neden işlemsel hale getirilememiş olduğu ortaya konulmuştur. Büyük strateji, strateji düşüncesi içinde evrilmiş ve günümüzde politikayla tanımlanabilir hale gelmiştir. Askerî perspektifin ve askerî düzeydeki kavramsal hiyerarşilerin, devletlerin en genel ve uzun vadeli amaçlarını ele alabilmek için yeterli olmadığı görülmektedir. Ancak askerî düzeydeki yaklaşımlar olmadan da büyük strateji düşüncesi anlaşılabilir değildir. Bundan dolayı bu çalışma, literatürdeki yaklaşımları iki düzeyde sınıflandırmakta ve meseleyi bu çerçevede tartışmaktadır.

Summary

In the International Relations literature, serious uncertainty is observed in the definition of grand strategy and its relationship with other concepts. Different approaches, concepts or discourses can be qualified as grand strategies. A leader's words, statements, a government or political party's program, military institutions' recommendations to political authority, foreign policy practices and behavioural trends, national security strategy documents or basic principles and stereotypes, which are claimed to represent national interests and guide foreign policy, are all can be considered as a grand strategy. In this case, a serious problem emerges in the literature: "Conceptual uncertainty".

The main research question of this study is "what is grand strategy". The main starting point of this problem is that a grand strategy cannot be positioned in a single concept against other related concepts in the literature. To reveal the conceptual uncertainty about the grand strategy, some grand strategy definitions based on the strategy-policy relationship in the literature and various conceptual levels are compared. In the conceptual blurring in the literature, two main "conceptual levels" are identified: The first conceptual level consists of "tactics, operations, and strategies" from the military perspective, while the second level consists of "foreign policy and national security" from the political perspective.

Grand strategy is a term that general military historians and historians of strategic thought often use and are interested in. As grand strategy derives from strategy, naturally pioneering approaches to the subject have come from these areas. The "state" is accepted as the main actor that develops the grand strategy. In both military history and IR literature, it is clear that it was the statesmen and the generals who devised the strategy. Strategy texts in ancient times are associated with the nature of war, its basic tools, and methods of winning. At the first conceptual level, grand strategy relates to the three main words that include military considerations, intentions, plans, and practices. These main words are tactics, operations, and strategy. The grand strategy is necessary at the stage of determining all the other strategies. Just as strategies determine tactics, there is a meta-concept that is assumed to determine strategy. This meta-concept is the grand strategy. Thus, a hierarchy has emerged in the literature from tactics to strategies and from strategies to grand strategy.

Although the military perspective has dominated grand strategy studies for many years, it is seen that IR academics have started to enrich the field according to different paradigms and theories, especially after the Cold War. Thus, the grand strategy manifests itself at two different conceptual levels, as suggested in this study. The main problem created by considering the grand strategy at the second conceptual level is that while grand strategy is a kind of strategy, the concepts at this level are directly expressed as policy. From the military perspective, conceptual ambiguity does not disappear with the acceptance of grand strategy as a high strategy. Grand strategy is stuck between the military and political levels. When we look at the evolution of the grand strategy in the literature, we can see that it is first positioned above military strategies, and then the state is considered as the upper process that determines how the sum of all national power elements is to be managed. The grand strategy is now treated beyond the literal, as a “general policy”. At the second conceptual level, grand strategy relates to foreign policy and national security policy.

Politics is essentially governing the state. Managing the state requires the management of many lower-level processes and activities. There are various types of policies, such as managing relations with outside actors and managing national security. The policy reflects the goals of the state. Many methods can be used to achieve these goals. Strategy is rational planning and implementation that achieves political goals. Therefore, strategy is at the service of politics. First, a policy is created and then strategies are developed for the successful implementation of these policies. The difference between policy and strategy can be briefly put in this way. There is a deadlock in the literature because the grand strategy is accepted as intertwined with both the political and strategic space. This study classifies approaches in the literature at two levels and places grand strategy above both levels. Thus, as for the grand strategy, it is claimed that it would be more valid to analyse tactics, operations, and strategies at the military level without mixing them with foreign and national security policies at the political level. As a result, to resolve the ambiguity in the literature, it is claimed that a kind of conceptual hierarchy extending from grand strategy to foreign and national security policies to military strategies, operations, and tactics is more explanatory.

Çatışma Beyanı:

Araştırmanın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışması beyanı bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Basılı Eserler

- AKAD M. Tanju (2021). *Askeri Tarihte Stratejik Düşünce (3. Bs.)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- AKTÜRK Şener (Autumn-Winter 2020). “Turkey’s Grand Strategy as the Third Power: A Realist Proposal”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 25:2, 152-177.
- ART Robert J. (2002). *A Grand Strategy for America*, Cornell University Press, Ithaca.
- ATAÇ Kaan Kutlu ve ÇAM Mehmet Mert (2020). “Soğuk Savaş: Amerikan Büyük Stratejisi, Johnson Doktrini ve Kıbrıs”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16:35, 595-634.
- AYDIN Mustafa (Autumn-Winter 2020). “Grand Strategizing in and for Turkish Foreign Policy: Lessons Learned from History, Geography and Practice”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 25:2, 203-226.
- AYDINLI Ersel (2020). “‘Büyük Strateji’ Çıkmazı ve Türkiye için ‘Büyüme’ Önermesi”, Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydınli, (ed.), *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 77-101.
- AYDINLI Ersel (Autumn-Winter 2020). “Neither Ideological nor Geopolitical: Turkey Needs a ‘Growth’-Based Grand Strategy”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 25:2, 227-252.
- BLUM Robert M. (1982). *Drawing the Line: The Origin of the American Containment Policy in East Asia*, W.W. Norton & Company, New York.
- BRANDS Hal (2014). *What Good Is Grand Strategy? Power and Purpose in American Statecraft from Harry S. Truman to George W. Bush*, Cornell University Press, Ithaca.
- CARLSNAES Walter (2013). “Foreign Policy”, Walter Carlsnaes, Thomas Risse, ve Beth A. Simmons, (ed.), *Handbook of International Relations*, Sage, 2nd edition, London, 298-325.
- CLAUSEWITZ Carl von (2007). *On War*, (çev. Michael Howard ve Peter Paret), Oxford University Press, New York.
- CRABB Cecil V. ve MULCAHY Kevin V. (1991). *American National Security: A Presidential Perspective*, Brooks/Cole Publishing, Pacific Grove.
- DUECK Colin (2006). *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*, Princeton University Press, Princeton.
- DUECK Colin (2015). *The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today*, Oxford University Press, New York.
- DURALI Ş. Teoman (Aralık 2016). “Felsefe-Bilim”, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 32, 15-29.
- EARLE Edward Mead (Kasım 1941). “American Security--Its Changing Conditions”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 218, 186-93.
- EARLE Edward Mead (Ocak 1941). “Political and Military Strategy for the United States”, *Proceedings of the Academy of Political Science*, 19:2, 2-9.
- EARLE Edward Mead, (ed.), (2007). *Modern Stratejinin Ustaları: Machiavelli’den Hitler’e Kadar Askeri Düşünce*, Çev. Selma Koçak, Doruk, İstanbul.

- ESLEN Nejat (2018). *Tarih Boyu Savaş ve Strateji*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 5. bs., İstanbul.
- FREEDMAN Lawrence (2002). "Conclusion: The Future of Strategic Studies", John Baylis vd. (ed.), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, Oxford University Press, New York, 328-42.
- GADDIS John Lewis (2002). "A Grand Strategy of Transformation", *Foreign Policy*, 133, 50-57.
- GADDIS John Lewis (2005). *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War*, Oxford University Press, New York.
- GOLDSTEIN Avery (2005). *Rising to the Challenge: China's Grand Strategy and International Security*, Stanford University Press, Stanford.
- GRAY Colin S. (2013). *Perspectives on Strategy*, Oxford University Press, Oxford.
- GRAY Colin S. (2006). *Strategy and History: Essays on Theory and Practice*, Routledge, New York.
- GRAY Colin S. (2016). *Strategy and Politics*, Routledge, New York.
- HART B. H. Liddell (1967). *Strategy*, Meridian, 2nd Revised Edition, New York.
- HART B. H. Liddell (2003). *Strateji: Dolaylı Tutum*, Çev. Selma Koçak, Doruk, 2. bs. İstanbul.
- HATTENDORF John B. (2014). "İttifak, Kuşatma ve Yıpratma: İspanyol Veraset Savaşında İngiliz Büyük Stratejisi, 1702-1713", Paul Kennedy, (ed.), *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler*, çev. Ahmet Fethi, Totem, İstanbul, 21-42.
- HOLSTI K. J. (1995). *International Politics: A Framework for Analysis*, Prentice Hall International, 7th edition, New Jersey.
- HUDSON Valerie M. (2016). "Dış Politika Analizinin Tarihi ve Evrimi", Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, (ed.), *Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar*, çev. Nasuh Uslu, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul, 13-34.
- JOFFE Josef (1995). "Bismarck' or 'Britain'? Toward an American Grand Strategy after Bipolarity", *International Security*, 19:4, 94-117.
- JOMINI Antoine Henri de (2008). *The Art of War*, Çev. G.H. Mendell ve W.P. Craighill, Legacy Books Press, Ontario.
- KARAOSMANOĞLU Ali L. (2020). "Büyük Strateji'nin Anlamı ve İşleyişi", Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydın, (ed.), *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 7-41.
- KARAOSMANOĞLU Ali L. (Bahar 2015). "Savunma Planlaması ve Stratejik Belirsizlik", *Bilge Strateji*, 7:12, 23-45.
- KENNEDY Paul (2014). "Savaşta ve Barışta Büyük Strateji: Daha Kapsamlı Bir Tanımlamaya Doğru", Paul Kennedy, (ed.), *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler*, çev. Ahmet Fethi, Totem, İstanbul, 11-19.
- KÖRPE Özgür (2016). "Stratejik Kültür ve Güncel Kuramsal Tartışmalar", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12: 24, 147-183.
- LAYNE Christopher (2008). "Security Studies and the Use of History: Neville Chamberlain's Grand Strategy Revisited", *Security Studies*, 17:3, 397-437.
- LUTTWAK Edward N. (2009). *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge.
- LUTTWAK Edward N. (2001). *Strategy: The Logic of War and Peace*, The Belknap Press of Harvard University Press, London.
- MARTEL William C. (2015). *Grand Strategy in Theory and Practice: The Need for an Effective American Foreign Policy*, Cambridge University Press, New York.

- MEARSHEIMER John J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company, New York.
- MILLER Paul D. (2012). “Five Pillars of American Grand Strategy”, *Survival*, 54:5, 7-44.
- ÖZCAN Gencer (2020). “Türkiye’de Milli Güvenlik Kavramının Gelişimi ve Ulusal Strateji Arayışları”, Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydınli, (ed.), *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 123-49.
- ÖZDEMİR Haluk (2020). “Tasarlanmış’ ve ‘Beliren’ Üst Stratejiler: Türkiye ve Diğer Orta Büyüklükteki Devletler için Alternatifler”, Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydınli, (ed.), *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 43-75.
- PACKER Martin (2011). *The Science of Qualitative Research*, Cambridge University Press, New York.
- PAMUKOĞLU Osman (2022). *Strateji: Yenecek ve Kazanacaksın*, İnkılap, 5. bs. İstanbul.
- PHILLIPS Thomas R. (1985). *Roots of Strategy: The 5 Greatest Military Classics of All Time*, Harrisburg, Stackpole Books, Pennsylvania.
- POSEN Barry R. (1984). *The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars*, Cornell University Press, Ithaca.
- RIPSMAN Norrin M., TALIAFERRO, Jeffrey W. ve LOBELL Steven E. (2016). *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press, New York.
- SILOVE Nina (2018). “Beyond the Buzzword: The Three Meanings of ‘Grand Strategy’”, *Security Studies*, 27:1, 27-57.
- SÖNMEZOĞLU Faruk (2014). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Der Yayınları, 6. bs. İstanbul.
- STRACHAN Hew (2019). “Strategy in Theory; Strategy in Practice”, *Journal of Strategic Studies*, 42:2, 171-90.
- ŞAN-AKCA Belgin (Autumn-Winter 2020). “Turkey’s Grand Strategy in the Post-Liberal Era: Democratic Assertiveness”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 25: 2, 253-283.
- TAYFUR M. Fatih (2010). “Dış Politika”, Atila Eralp, (ed.), *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İletişim Yayınları, 5. bs, İstanbul, 73-105.
- UYAR Mesut (2020). “Askeri Strateji: Tarihi bir Perspektif”, Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydınli, (ed.), *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 151-65.
- ÜLGÜL Murat (2020). “Mixing Grand Strategies: Trump and International Security”, *The International Spectator*, 55:3, 98-114.
- YÜKSELEN Hasan (2021). “Exploring the Traits of a Grand Strategy for Turkey: Resilience, Protean Power, and Connectography”, *Insight Turkey*, 23: 4, 77-94.
- YÜKSELEN Hasan (2018). “Strateji Kavramını Çalışmak”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14: 27, 1-38.
- WALTZ Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, Reading.
- İnternet**
- The Jerusalem Post. “Israel’s government lacks a ‘grand strategy’-opinion”, <https://www.jpost.com/opinion/israels-government-lacks-a-grand-strategy-opinion-687347>, erişim 20.06.2022.